

УДК 33.336.1:352

Ю. В. Біляк,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту ім. Й. Завадського, НУБіП

КОНФЛІКТИ В ЕКОНОМІЦІ ЯК БАЗОВІ ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Y. Biliak,

Ph.D, Associate Professor of Management them. Y.Zavadskoho, NUBiP

CONFLICTS IN THE ECONOMY AS BASIC FACTORS FINANCIAL SECURITY

Серед країн пострадянського простору і світу Україна має вагомий аграрний потенціал. Але рушійні процеси, які впроваджуються в аграрному секторі України, відбуваються без достатньої підтримки правового, економічного та соціального спрямування, що негативно впливає на діяльність інфраструктури ринку і господарських відносин у виробничому секторі. Найважливішим елементом економічної безпеки країни виступає фінансова безпека. В статті проаналізовано види, типи загроз фінансової безпеки. Конфлікт інтересів виявлено як один із вагомих загроз фінансовій безпеці.

Among the post-Soviet world, and Ukraine has significant agricultural potential. But driving process implemented in the agrarian sector of Ukraine, there are no sufficient support for legal, economic and social character, which adversely affects the activity of market infrastructure and economic relations in the manufacturing sector. The most important element of economic security serves the financial security. In the article the species, types of threats to financial security. Conflict of interest identified as one of the significant threats to financial security.

Ключові слова: конфлікт інтересів, фінансова безпека, загроза, виробничий сектор, аграрна галузь.

Key words: conflict of interest, financial security, threat manufacturing sector, agricultural sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні економічна безпека будь-якої країни — це загальнонаціональний комплекс заходів, спрямований на стійкий розвиток і вдосконалення її економіки, що обов'язково включає також механізм протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам або ризикам, зазвичай, супутнім діяльності держави як суб'єкта фінансових відносин [1]. Тому забезпечення фінансової безпеки аграрної галузі є запорука стабільності та ефективності не тільки її розвитку, а й продовольчої безпеки країни, розвитку інших галузей, сільських територій.

Серед країн пострадянського простору і світу Україна має вагомий аграрний потенціал. Але рушійні процеси, які впроваджуються в аграрному секторі України, відбуваються без достатньої підтримки правового, економічного та соціального спрямування, що негативно впливає на діяльність інфраструктури ринку і господарських відносин у виробничому секторі. Негативні економічні наслідки економічних реформ перетворились у вагомі загрози національній безпеці країни у всіх її сферах, особливо в аграрній.

Аграрна галузь є особливою галуззю економіки держави, тому що його розвиток має визначальний вплив на рівень життя українського народу. Особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що в сільському господарстві головним, незамінним і не відтворювальним засобом виробництва є земля. Тому результати виробництва залежать від якості землі, її родючості й місця розташування.

За оперативною інформацією територіальних органів земельних ресурсів станом на 1 лютого 2013 р. на території України нараховується 18 433 сільськогосподарських підприємств, які використовують земельні ділянки сільськогосподарського призначення площею понад 100 га. З дев'ять місяців 2012 р. експорт продукції АПК становив 12,5 млрд дол., або 24% від загального експорту України. Сільське господарство не лише забезпечує продовольчу безпеку країни, стає основою для створення нових робочих місць на селі, а й залишається провідним бюджетоутворювальним фактором. Зокрема у поточному році від підприємств АПК до Зведеного бюджету заплановано надходження понад 42 млрд грн. [3].

Це один з найбільш впливових видів господарської діяльності.

Зростаюче значення аграрної галузі в аспекті прискорення темпів економічного розвитку України, підвищення її конкурентоспроможності серед інших країн світу, формування стану фінансової безпеки, а разом з тим і відсутність достатнього теоретичного підґрунтя для формування засад розвитку аграрної сфери свідчить про актуальність цієї важливої проблематики та необхідність подальших наукових і прикладних її досліджень. До того ж в аналізованих працях учених категорія "фінансова безпека" досліджується в основному на макроекономічному рівні і лише частково — на рівні галузей, а наукові спроби дослідження теоретико-методичних основ формування стану фінансової безпеки аграрної сфери взагалі, по суті, є лише фрагментарними [2].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання фінансової безпеки держави та суб'єктів господарювання реального сектору економіки, а також окремі теоретичні аспекти формування системи фінансової безпеки висвітлюються в працях В. Андрійчука, О. Барановського, В. Бекермана, В. Базилевича, О. Василика, В. Гейця, М. Дем'яненка, А. Козаченка, І. Лютого, М. Маліка, В. Мунтіяна, Б. Пасхавера, П. Саблука, П. Стецюка та інші. Проблемами фінансової безпеки на рівні держави, регіону, галузі займалися такі вчені, як Л. Абалкін, С. Афонцев, К. Багриновський, С. Волков, З. Варналій, Л. Горошкова, Я. Жаліло, В. Корінев, В. Кириленко, О. Прохожев, В. Сенчагов, В. Точілін та інші. Однак проблеми фінансової безпеки аграрної галузі потребують подальшого дослідження і розв'язання.

Що стосується аналізу конфлікту, окремими напрямками досліджень у сучасній конфліктології виступають:

— аналіз етнополітичних конфліктів (І. Варзар, К. Вітман, Ю. Арутюнян, Г. Солдатова, І. Кресіна, Р. Абдулатипов, С. Чешко, В. Тишков та ін.);

— регіональні конфлікти (О. Кукарцев, М. Савва, Ю. Шадже, Т. Моренчук, А. Авксентьев, Г. Перепелиця, Г. Денисова, В. Юрченко та ін.);

— теорія переговорного процесу (М. Дойч, О. Третьяк, Р. Фішер, У. Юрі, М. Цюрупа, М. Лебедева, В. Рябцев, В. Курбатов та ін.);

— дослідження інституціональних конфліктів (Ф. Шмітер, П. Веблен, У. Мітчел, Дж. Коммонс, Н. Флігетайн, І. Кравченко, А. Козирев, С. Новікова та ін.).

МЕТА

Основою ефективного розвитку економіки України, підприємництва, виробничої сфери та сфери послуг є забезпечення фінансової безпеки як найважливішої складової економічної безпеки підприємства, галузі, держави. З урахуванням умов і реальної ситуації в українській економіці, проблеми фінансової безпеки, роль державного регулювання, пошук методів і напрямків захисту економіки України як ніколи гострі й актуальні й мають потребу в нових дослідженнях і виробленнях науково обґрунтованих рекомендацій їхнього розвитку й удосконалення в процесі реалізації, це є основна мета статті.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Найважливішим елементом економічної безпеки країни виступає фінансова безпека. Вона є необхідною умовою для здійснення державою фінансово-економічної політики і захисту національних інтересів. Адже в сучасному світі використання економічної та фінансової сили направлено на забезпечення національної безпеки.

Проблеми забезпечення фінансової безпеки отримали на теперішній час надзвичайної актуальності. Кожна складова фінансової безпеки економічних суб'єктів повинна забезпечити її внутрішню і зовнішню збалансованість, а їх значення повинні бути достатніми для забезпечення належної стійкості системи до дії загроз. Саме по собі поняття фінансова безпека (financial security) включає комплекс заходів, методів і засобів по захисту економічних і фінансових інтересів держави на макрорівні, корпоративних структур, фінансової діяльності господарюючих суб'єктів на мікрорівні.

Фінансова безпека сьогодні є об'єктом постійної і пильної уваги з боку власників і топ-менеджменту. Ризики дають про себе знати і активно проявляються в недовірі інвесторів і акціонерів до фінансової системи, до системи підприємницького менеджменту, в консервативній політиці підприємців з позиції використання фінансових можливостей українського ринку, що сприяє виникненню конфлікту інтересів. Що стосується макроекономічних факторів: недосконало сформована інфраструктура інвестиційного ринку в Україні в результаті його нерівномірного, нестабільного і в цілому, застарілого розвитку, що характеризується відсутністю рівнозначних кредитно-фінансових інститутів, слабкістю диверсифікації ринку. До числа найважливіших мікроекономічних чинників, що діють на конкретному підприємстві,

тві, слід віднести дещо не компетентну політику з позиції реалізації системи фінансової безпеки як з боку управлінського персоналу, так і з боку фахівців різних підрозділів. Слід врахувати і не сформовану до сих пір ділову/корпоративну культуру і високий рівень фінансових порушень у сфері українського бізнесу.

Зрозуміло, що в умовах сучасної економіки, в період світової глобалізації та нестабільності цін на сировину і матеріали для підприємства необхідна адекватна система фінансової безпеки. Ефективне управління грошовими потоками підприємства, його фінансовими ресурсами має ключове значення для розвитку підприємства. Для цього необхідно, щоб керівники різних рівнів, приймаючи управлінські рішення, враховували необхідність дотримання фінансової безпеки, знали її структуру, основні об'єкти захисту, зовнішні і внутрішні загрози.

Взагалі, фінансова безпека включає в себе, як в систему, комплекс завдань щодо усунення конфлікту інтересів між суб'єктами інфраструктури фінансового ринку на рівні держави і підрозділами компанії на рівні корпорації. Наприклад, серед апробованих методів і засобів ліквідації конфлікту інтересів — чітка побудова документообігу та контроль за його дотриманням; жорсткий розподіл прав доступу різних суб'єктів і підрозділів до інформації; ієрархія повноважень, а також встановлення умовних бар'єрів, так званих "китайських стін" (англ. Chinese wall), за допомогою яких службовці різних господарюючих суб'єктів і їхніх відокремлених підрозділах з потенційною можливістю конфлікту інтересів поділяються в часі і просторі.

На структурну систему фінансової безпеки впливають постійні і тимчасові загрози. Постійні загрози діють протягом всього періоду існування системи і фактично непереборні. Якщо вплив постійних загроз враховується в поточній діяльності економічних суб'єктів, то ймовірність настання і сили впливу тимчасових загроз необхідно постійно відстежувати і вживати превентивних заходів, тобто таких заходів, які б давали змогу мінімізувати загрози, які насуваються. Що стосується тимчасових загроз, то вони діють протягом певного періоду часу і в свою чергу діляться на короткострокові та довгострокові. Будь-яка зовнішня чи внутрішня загроза може розглядатися як реальна або потенційна, а також як постійний або тимчасовий конфлікт.

Конфлікт у фінансовій безпеці економічного суб'єкта — це реально чи потенційно можливі дії або умови умисного або ненавмисного (ви-

падкового) порушення режиму функціонування економічного суб'єкта шляхом нанесення матеріальної (прямої або непрямої) шкоди, які призводять до фінансових втрат, включаючи упушену вигоду. Тобто конфлікт може бути наслідком як непередбачених обставин, випадкових подій, так і усвідомлених провокацій, фінансових інтересів. Прояв загрози визначається в прямих збитках або втраченої вигоди, що і є підставою для виникнення конфлікту.

Так, протиріччя у фінансовій сфері мають потенційний характер, але не завжди спричиняють виникнення конфліктних ситуацій. Своєчасне виявлення суперечностей, прогнозування їх розвитку можуть стати фактором вдосконалення фінансового законодавства. Проте сама наявність і початкова можливість протиріч перерости в юридичні конфлікти зумовлюють необхідність імперативного впливу держави на поведінку інших суб'єктів фінансового права. При належному виконанні підлеглими суб'єктами покладених на них фінансово-правових обов'язків і відповідної реалізації державою (муніципальною освітою) своєї фінансової компетенції суперечність не переросте в конфлікт, оскільки адекватно обрані правові засоби будуть підтримувати необхідний рівень фінансової дисципліни [5].

Отже, проаналізувавши основні причини виникнення фінансових загроз, виявлено:

- стрімкий розвиток економіки, швидке виникнення міжнаціональних зв'язків світового господарства;
- збільшення обсягів капіталів;
- перехід у приватну власність державних об'єктів;
- високий рівень мобільності і взаємозв'язку фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій;
- розмаїття фінансових інструментів і високий рівень їх зміни;
- взаємопроникнення внутрішньої та зовнішньої політики держав, які все більше залежать від світових фінансів;
- в економічній та й інших сферах збільшується конкуренція між державами, що призводить до використання могутніми державами стратегій завоювання світового економічного простору;
- залежність держави від іноземних інвестицій;
- виникнення тенденцій, що загрожують кризами, нестійкістю фінансової системи;
- конфлікт інтересів.

Отже, конфлікт у фінансовій сфері виникає при наявності двох умов: небажанні одного

Рис. 1. Недоліки природи конфлікту

боку слідувати правовим розпорядженням і незгоду іншого боку з правовим нігілізмом контрагента. У цих умовах керівники підприємств та підприємці зіткнулися з пошуком принципово нових підходів до забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Сам по собі конфлікт — це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій (потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальних установок, планів тощо) у свідомості окремо взятого індивіда, в міжособистісних взаємодіях та міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей.

Основною ознакою для класифікації конфліктів за М. Дойчем є співвідношення між об'єктивним станом справ та тим станом, який реально склався у конфлікуючих сторін. М. Дойч виділяє шість типів конфлікту [6]:

1. "Реальний конфлікт" — це конфлікт, який об'єктивно існує і адекватно сприймається.

2. "Випадковий, або умовний, конфлікт" — залежить від обставин, що можуть змінюватися, але ці обставини не усвідомлюються конфлікуючими сторонами.

3. "Зміщений конфлікт" — реальний конфлікт, за яким приховується інший конфлікт, що є справжнім чинником конфліктної ситуації.

4. "Помилково дописаний конфлікт" — конфлікт, що помилково тлумачиться.

5. "Латентний конфлікт" — конфлікт, який має відбутися, але не виникає тому, що не усвідомлюється.

6. "Хибний конфлікт" — у цьому випадку реальних підстав для конфлікту не існує, об'

єктивно його немає, але він виникає у свідомості конфлікуючих сторін через помилкове сприймання та розуміння ситуації.

Можна виділити ряд методологічних підходів до аналізу конфлікту. Умовно розділимо їх на п'ять груп:

1. Конфлікт — це протистояння цивілізацій. Такий підхід базується на роботах С. Хантінгтон і Ф. Фукуяма і припускає, що основною причиною конфлікту стали протиріччя між орієнтацією на західну цивілізацію і орієнтацією на Схід, точніше, на світ ісламу [7].

2. Методологічний підхід, за якого основою аналізу є проблема нестачі ресурсів. Цей підхід добре представлений в роботах авторів, які слідують марксистської методології та теоріям соціального конфлікту Р. Дарендорфа і П. Сорокіна [4].

3. Третій підхід можна назвати геополітичним. Згідно з ним, країна (держава), в якій розігрується конфлікт, є ареною геополітичної сутички третіх країн. Однією з модифікацій цього підходу можна вважати думку про те, що діяльність міжнародної наркомафії з'явилася основною причиною конфлікту.

4. Особливості соціальної структури, національної психології і традицій привернули увагу тих аналітиків, які вважають, що зрозуміти конфлікт і знайти шляхи її врегулювання можна лише звернувшись до соціокультурних факторів розвитку суспільства. Відповідно до цього підходу, основною причиною конфлікту є етнопонаціональні особливості — кланова і регіональна боротьба.

5. П'ятий підхід можна назвати ідеологічним. Згідно з ним, конфлікт являє собою боротьбу ідеологій. Найбільш послідовно названу точку зору відстоюють комуністи.

Всі перераховані вище підходи придатні для пояснення тих чи інших сторін конфлікту. Однак, для практичних потреб вивчення конфлікту і пошуків шляхів його дозволу вони мало придатні, оскільки аналізу піддається одна або кілька граней конфлікту, і цей матеріал виступає як ілюстрація тієї чи іншої теоретичної тези, підтвердження типологічної схеми, що об'єднує цілий ряд конфліктів.

Проаналізовані недоліки природи конфлікту схематично розглядаються на рисунку 1. Функції конфлікту за сенсом, значенням і їх роллю можна розділити на дві групи (табл. 1):

Таблиця 1. Функції конфлікту

Конструктивні функції конфлікту	Деструктивні функції конфлікту
Конфлікт є способом виявлення і фіксації суперечності та проблеми у суспільстві, організації, групі. Таким чином, всякий конфлікт виконує інформаційну функцію, дає додаткові імпульси до усвідомлення своїх і чужих інтересів у протиборстві	Конфлікт (воєнний) пов'язаний з насильницькими методами його вирішення, внаслідок можуть бути великі людські жертви та матеріальні втрати. Крім військових тих сторін, що беруть участь у військовому конфлікті, від нього може постраждати й мирне населення
Конфлікт є формою вирішення протиріч. Його розвиток сприяє усуненню тих недоліків і прорахунків у соціальній організації, які призвели до конфлікту	Конфлікт може призвести сторони протиборства (суспільство, соціальну групу, індивіда) до стану дестабілізації та дезорганізації
Конфлікт сприяє зняттю соціальної напруженості та ліквідації стресової ситуації, допомагає розрядити обстановку і зняти напруження, що накопичилося	Конфлікт може призвести до уповільнення темпів соціального, економічного, політичного та духовного розвитку суспільства. Понад те, він може викликати й кризу суспільного розвитку, виникнення диктаторських і тоталітарних режимів
Конфлікт може виконувати інтеграційну, об'єднувальну функцію. Перед зовнішньою загрозою група використовує всі свої ресурси для об'єднання. Крім того, саме завдання вирішення проблем, що виникли, об'єднує людей, виробляються взаєморозуміння і відчуття причетності до рішення загального завдання	Конфлікт може супроводжуватися наростанням настроїв песимізму в суспільстві
Вирішення конфлікту веде до стабілізації соціальної системи, адже при цьому ліквідовуються джерела невдоволення. Сторони конфлікту в майбутньому будуть більше налаштовані до співпраці, ніж до конфлікту. Крім цього, вирішення конфлікту може запобігти більш серйозним конфліктам, які могли б мати місце, якби цей конфлікт не трапився	Конфлікт може спричинити нові, більш деструктивні конфлікти
Конфлікт інтенсифікує і стимулює групову творчість, сприяє мобілізації енергії для вирішення завдань, що стоять перед суб'єктами. У процесі пошуку шляхів вирішення конфлікту відбувається активізація аналізу проблемних ситуацій, розробляються нові підходи, ідеї, інноваційні технології тощо	Конфлікт в організаціях часто призводить до зниження дисципліни й ефективності діяльності
Конфлікт може бути засобом з'ясування співвідношення сил соціальних груп і, тим самим, може застеретти від подальших більш руйнівних конфліктів	
Конфлікт може служити засобом для виникнення нових норм спілкування між людьми або допомогти наповнити новим змістом старі норми	

1) конструктивні (позитивні) функції конфлікту;

2) деструктивні (негативні) функції конфлікту.

Таким чином, конструктивний конфлікт виникає, коли опоненти не виходять за рамки етичних норм, ділових відносин і розумних аргументів. Причинами такого конфлікту є зазвичай недоліки в організації роботи і управління. Його вирішення призводить до поліпшення відносин між людьми і розвитку групи. Наслідки такого конфлікту є функціональними і ведуть до підвищення ефективності діяльності організації.

Ознаки конструктивного конфлікту:

- Сприяє вирішенню проблем.
- Збільшує ступінь поглинання в обговорювану проблему.
- Забезпечує емоційну розрядку.
- Дозволяє людям більше дізнатися один про одного.
- Сприяє особистісному зростанню, придбання знань і умінь у професійному спілкуванні.

Позитивне дозвіл конструктивного конфлікту — це, насамперед, усунення недоліків, причин, що до нього призвели. А оскільки причини ці об'єктивні, що відображають недосконалість організації навчально-виховного процесу, то усунення їх означає удосконалення навчально-виховного процесу. Ділове рішення конструктивних конфліктів — один із шляхів розвитку колективу.

Деструктивний конфлікт виникає в двох випадках:

1) коли одна зі сторін жорстко наполягає на своїй позиції і не бажає враховувати інтереси іншої сторони чи всієї організації у цілому;

2) коли один з опонентів удається до аморальних методів боротьби, прагне психологічно придушити партнера. Наслідки такого конфлікту є дисфункціональними і призводять до зони-особистої задоволеності, групового співробітництва й ефективності діяльності організації. Таким чином, виникненню деструктивних конфліктів сприяють, як правило, суб'єктивні причини.

Ознаки деструктивного конфлікту:

- Відволікає час і сили від вирішення більш важливих справ.
- Викликає поведінка, що суперечить моральним нормам, веде до прояву заниженої самооцінки.
- Поляризує позиції людей в групі і перешкоджає внутрішньогрупової взаємодії.
- Посилює розбіжності у цінностях.
- Провокує неприйнятні способи дій та поведінки.

Типи конфліктів можна розділити і по часті в них визначеної кількості сторін (табл. 2).

ВИСНОВОК

Таким чином, фінансова безпека — це можливість підприємства попереджати і нейтралі-

Таблиця 2. Типи конфліктів

Типи конфліктів			
Внутрішньоособистісний конфлікт	Міжособистісний	Внутрішньогруповий	Міжгруповий конфлікт
Одна з найпоширеніших його форм - ролевий конфлікт, коли до однієї людини висувають суперечливі вимоги щодо результатів її роботи. Наприклад, завідувач відділом вимагає від продавця довше бути у відділі, надавати інформацію і послуги. Пізніше завідувач може висловити невдоволення тим, що продавець витрачає досить багато часу на покупців і приділяє мало уваги поповненню відділу товарами. А продавець сприймає вказівки, що робити і чого не робити, як несумісні. Такий конфлікт, як правило, пов'язаний з низькою задоволеністю роботою, а також зі стресом.	Міжособистісний конфлікт є найпоширенішим. На підприємствах він виявляється по-різному. Найчастіше це суперечка керівників і спеціалістів щодо штатів, коштів, основних фондів. Кожний з них вважає, що, оскільки ресурси обмежені, він повинен переконати вище керівництво виділити ці ресурси саме йому. Міжособистісний конфлікт може виникнути також і як зіткнення особистостей. Люди з різними рисами характеру, поглядами, цінностями іноді просто не можуть бути в злагоді. Як правило, погляди і цілі таких людей докорінно відрізняються. 75-80 % міжособистісних конфліктів породжуються зіткненням матеріальних інтересів окремих суб'єктів, хоча зовні це проявляється як розбіжність характерів, особистих поглядів або моральних цінностей	Конфлікт між частинами або членами групи й особистістю. Часто такі конфлікти виникають при зміні керівництва або появі нового неформального лідера	Конфлікт між підрозділами керованої та керуючої систем підприємства. Досить часто такі конфлікти виникають між лінійним і штатним персоналом. Через відмінності цілей починають конфліктувати функціональні групи всередині підприємства

зовувати можливі загрози щодо погіршення його фінансового стану. В свою чергу, механізм вирішення фінансових конфліктів — це система взаємоузгоджених правових процедур (засобів, способів), що дозволяє виявити причини конфлікту, здійснити його формалізацію і ідентифікацію, вжити адекватних заходів для розв'язання і подальшого запобігання протиборства суб'єктів фінансового права.

Отже, фінансова безпека — головна умова роботи будь-якої структури (держави, галузі, підприємства), в основі якої лежать товарно-грошові відносини. Одна із глобальних загроз фінансовій безпеці — конфлікт інтересів.

Література:

1. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: моногр. / [З.С. Варналії, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саєнко] / За заг. ред. проф. З.С. Варналії. — К.: Знання України, 2011. — 299 с.
2. Коваленко К.В. Забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств в умовах регіонального господарювання: дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Коваленко К.В. — Луганськ, 2009. — 223 с.
3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>
4. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика / П.А. Сорокин / Пер. с англ., вст. статья и комментарии В.В. Сапова. — М.: Астрель, 2006. — 1176 с.
5. Тихомиров Ю.А. Колізаційне право: навчальний і науково-практичний посібник. — М., 2000. — С. 34.

6. Fukuyama F. The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution, 2011 p.

7. Deutsch M. The Resolution of Conflict; Constructive and Destructive Processes. New Haven: Yale University Press, 1977, 1985. ISBN 978-0300021868

References:

1. Varnaliy, Z. S. Burkaltseva, D. D. Cayenko, O. S. (2011) , Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: problemy ta Priorytety Zmitsnennya [The economic security of Ukraine: problems and priorities in strengthening], Znannya Ukrayiny, Kyiv, Ukraine.
2. Kovalenko, K. V. (2009), [Ensuring economic security of agricultural enterprises in the regional economic], Abstract of Ph.D. dissertation, economy, Luhansk, Ukraine
3. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2017), available at: <http://minagro.gov.ua> (Accessed 05 March 2017).
4. Sorokin, P.A. (2006), Sotsialna ta kulturna dynamika [Social and cultural dynamics], Astrel, Moscow, Russia.
5. Tykhomirov, Y.U. (2000), Kolyzatsiyne pravo: Navchalnyy u naukovo-praktychnyy posibnyk [Collation law: Naval and Science-Practical Guide], Moscow, Russia.
6. Fukuyama, F. (2011), The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution, Farrar, Straus and Giroux, NY, USA.
7. Deutsch, M. (1977), The Resolution of Conflict; Constructive and Destructive Processes, Yale University Press, New Haven, USA.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2017 р.